

Und morgen wird die Sonne wieder scheinen

Dit zijn de teksten en de muziek uit het Allerzielen-concert dat Klaartje van Veldhoven organiseerde en zong, samen met het Hermitage Kwartet (strijkkwartet): “Een programma rondom het thema Allerzielen. Er klinken liederen van Richard Strauss (o.a. Morgen) en Giacomo Puccini (die in 2024 100 jaar geleden is overleden) en het bekende strijkkwartet Der Tod und das Mädchen van Schubert. Jibbe Willems vlecht het tot een avondvullend programma door middel van poëzie en nieuw geschreven teksten.”

1 Christanemi.

2 Salve Regina

3 De Pad en de Vleermuis

Men dient de dood niet te vergeten.

In mijn werkkamer hangen
ingekaderd in Xenos-lijstjes
een platte dode pad
en een platte dode vleermuis.

Die pad vond ik op de Veluwe
waar ik in een huisje zat
om door de woeste ledigheid te dwalen -
om tot rust te komen en,
vergeef me de woordspeling,
mijn eigen pad te vinden
in een landschap dat deed denken aan de affodilvelden –
weet u wat dat is? Een affodil?

Dat is een beetje een miezerig plantje,
met muisgrijze bloemetjes
en een opvallend neutrale smaak.

In de Griekse onderwereld heb je de Elyseese velden,
waar de helden heen gaan
waar geen sneeuw is, en geen regen,
en waar bloemen bloeien die schitteren als goud
en dus de Affodilvelden
waar de middelmatige zielen heen worden gestuurd
die een normaal, doorsnee leven hebben geleid
niet al te goed, niet al te slecht.

De meesten van ons dus.

Zo zal ook de dode pad – waarschijnlijk -
geen opzienbarend leven hebben geleid
en aan zijn einde zijn gekomen
door een onoplettende Veluwefietser
of iemand die achteruit inparkeerde.

De dood is zelden spectaculair.

Ik nam het paddenlijkje mee en lijstte het in.

Later vond ik het vleermuiskrengetje,
op een magische plek – Florence,
waar ik mijn vrouw ten huwelijk vroeg.

De oude Grieken beweren over het Schimmenrijk
dat de doden er piepen als vleermuizen.

Dus misschien was dit handvleugelig kadavertje
een ziel die aan de middelmatige onderwereld had proberen te ontsnappen
om, om, teruggekeerd op aarde, toch te grazen te worden genomen –
want aan de dood ontkomt men niet.

Maar misschien is het niet erg te sterven in Florence.

Ik nam het vleermuislijkje mee en lijstte het in.

Nu hangen dus, in mijn werkkamer,
twee dierenlijkjes, als een soort vanitasjes,
die mij herinneren aan de onontkoombaarheid van de dood
die zich niets aantrekt
van wereldse prestaties of genoegens.

Dat zei Prediker ook al: IJdelheid der IJdelheden,
het leven is kortstondig
dus denk eraan dat je sterfelijk bent.

Wanneer een Romeinse keizer een triomftocht hield,
reed er altijd een slaaf mee in de koets
die de imperator in het oor fluisterde:

Vergeet niet dat je sterfelijk bent.

En ook de pad en de vleermuis fluisteren het,
denk eraan dat je sterfelijk bent,
denk eraan de dood niet te vergeten
in je dagelijkse pogingen te leven.

4 Die Nacht

5 Gebed

Toen wij ons eerste kind kregen,
zat ik boordevol goede opvoedvoornemens.

Zo leek het mij een goed idee
een dagelijks moment van dankbaarheid in te voeren
en stelde ik mijn vrouw voor
de maaltijd voortaan te beginnen met een gebed.

Vond ze op zich geen slecht idee,
maar, vroeg ze,
tot wie wil je dan dat we ons richten?

Daar had ik geen antwoord op.

Mijn familie was katholiek,
al sleet er elke generatie weer een laagje af.

Mijn oudtante Truus,
zus van mijn oma,
was een paar levens geleden
nog het klooster ingetreden,
als Zuster Innocentia,

maar tussen mijn neven, nichten en mijzelf
vermoedde ik er geen
die deze familietraditie voort zou zetten.

En al brand ik elke keer als ik in Maastricht ben
een kaarsje in de Onze-Lieve-Vrouwe-Basiliek
voor Oma Mieke, de moeder van mijn vrouw,
ik zou mezelf geen katholiek noemen.

Eerder atheïst.

Een atheïst die god mist, weliswaar,
maar een atheïst desalniettemin.

Wel een atheïst die in verhalen wil geloven;
een atheïst die gelooft dat waarheden die elkaar tegenspreken
best naast elkaar kunnen bestaan;
een atheïst die de waarde kent van overgave en vertrouwen;
een atheïst die de verbeelding eert,
omdat de verbeelding ons verder brengt dan het dagelijkse leven.

Ik ben een atheïst, kortom, die zichzelf in de staart bijt
want ik geloof in de verbeelding
en verbeelding is geloven.

Zo draaide ik rondjes in mijn hoofd
terwijl mijn vrouw nog altijd op antwoord wachtte.

Vol geduld, want ze kent me
en ze weet dat mijn hoofd soms afslagen neemt in de verbeelding
en mijn werkelijkheden met me op de loop gaan.

Laten we die vraag even parkeren, zei ze,
tot wie we bidden kunnen we later nog bepalen,
maar hóe, hoe zullen we bidden?

Dat lijkt me vrij eenvoudig, zei ik.

Ze glimlachte
want mijn vrouw weet dat er maar weinig dingen vrij eenvoudig zijn
en dat juist de dingen die het meest eenvoudig lijken
de meeste adders onder het gras verbergen.

Want toen ik erover nadacht,
vroeg ik me inderdaad af, ja, hoe?

Verstrengel je je vingers,
vouw je je ene hand over je andere vuist,
haak je je handen in elkaar als een eenpersoons handdruk
alsof je jezelf ten afscheid 'dag' wenst?

Moet je nog knielen tegenwoordig.
of is dat ouderwets,
of was dat sowieso ongebruikelijk, knielen,
bij het bidden voor het eten?

Wat zijn de regels?
Of zijn er geen regels,
is het enkel nodig aanwezig te zijn?

Moet het hardop, fluisterend of in stilte,
enkel in het hoofd,
gezamenlijk of individueel?

Gebruik je woorden of niet
en zo wel
welke woorden gebruik je dan?

Ahm Ohm Holi Holi
spiritus sanctus
in nomen de allah akbar

wij reiken uit naar u
onsterfelijke wezens
om wat van ons ziel is
te schutten te hoeden te leiden
naar het licht

ik roep u aan
ik roep u allen aan
oppergoden

libera nos, Domine,
de morte aeterna

verlos ons, goden, van de eeuwige dood

Brahma Vishnu en Ishvara
Yudi, Anu, Assur, Amon,
Teshub, Zeus, Sabazios,
Jupiter, Itzamna, Huitzilopochtli,
Odin, Dagda, Être Suprême,
Moedergodin, Mahatala, Ahura Mazdâ

Baäl

Abzu Aditi Adonai Aegir
Charon Chronos Manánnan Mac Lir
Odin Ogma Dhata-rattha Nyx
Hades Hanuman Praxi-dike Styx

Ishtar Tlaloc Lakshmi Ra
Maät Mesech-enet Mai-treya
Phaedra Belenos Maia Noet
Akasa-garbha Bel Akhlut

Loki Morpheus Venus Varuna
Wodan Wadjet Utu Rofessa
Chaos Pluto Mithras Pomona
Naga Nefertem Ganesha Maria

al u goden van de tijden
al u goden van het al
al u benoemden en ongenoemden
al u onnoembaren en ongekenden

godje van de kleine dingen
godje van vergissingen
godje van de vrijdag
ook die van de dertiende
godje van het ongeluk
dat soms in kleine hoekjes zit

schut ons hoed ons
leid ons naar het licht

libera nos de morte aeterna

amen

...

Dat zijn nogal veel opperwezens,
zei mijn vrouw, niet afwijzend,
maar wel praktisch

ik ben bang, zei ze,
dat als dit onze traditie-voor-het-eten wordt,
het eten koud wordt.

Misschien, zei ze, moeten we tot andere goden bidden,
of niet tot de goden zelf
maar tot waar zij zich in verschuilen.

Niet tot het onstoffelijke
maar tot wat we in het leven vieren.

Tot de perenbloesem in het voorjaar,
tot het dons van roodborstkuikens,
tot het uitgebloeide vingerhoedskruid,
tot de laatste korenbloemen,
tot de pruimen en de wespen die van pruimen houden

tot de verteerde zaaddoosjes van de lampionplant
tot de sneeuw die uit de leilucht weigert vallen
tot de vorst die over de boerenkool gaat
tot de breuklijn in het ijs
tot de eerste krokuskus

laten we bidden tot de goden
die zich verbergen in de dingen

en tot de goden
die zich verbergen in het zingen

want
misschien
verschilt bidden niet zoveel van zingen

6 Zueigung

**7 Strijkkwartet No. 3 in A Majeur op 41,
No. 3 Andante Espressivo-Allegro molto moderato**

8 Oma Mieke – Dag van de doden

In Mexio vieren ze de Dag van de Doden,
de *Día de los Muertos*,
dan keren de zielen der overleden
voor een dagje terug op aarde

de nabestaanden maken dan een *ofrenda*
een huisaltaartje voor de dierbare doden,
zodat deze hun weg terug naar huis kunnen vinden,
de geur van Azteekse goudbloemen leidt ze,
als een soort bovennatuurlijke GPS,
naar heiligenbeeldjes, brandende kaarsen,
en foto's waarop ze zichzelf herkennen.
Op het altaar ligt hun lievelingseten- en drinken,
tequila en mescal, dodenbrood en suikerschedeltjes.

Dan weten ze dat ze goed zitten,
water en zeep staan klaar
zodat de overledene zichzelf op kan frissen
waarna die geniet van de versieringen,
het *papel picado*, *la Calavera Catrina*,
kleurige skeletten van papier-maché
en *nicho's*, kleine kijkkastjes, vaak van hout en tin,
waarin skeletpoppetjes taferelen
uit het voormalig dagelijks leven van de gestorvene verbeelden.

Zo heb je skeletzangers, skeletmusici, skeletdichters,
maar ook skeletboekhouders,
skeletbakkers, skeletslagers, skeletkruideniers,
skeletuitvaartverzorgers...

Maar verwar het niet met *Halloween*.

Met *Halloween* moet je griezelen,
met *Día de los Muertos* vier je het leven
van de overledene
en dineer je met hen die van je heengingen.

Zo doen we dat ook met mijn schoonmoeder.

Dat begint als een grapje,
maar zo bedoel ik het niet.

Mijn schoonmoeder is veel te vroeg overleden,
dertien weken na haar diagnose;

ze vierde haar vijfenzestigste verjaardag in het hospice
een dag later werd haar kamer leeggehaald.

Zo gaat dat.

Ze is niet de eerste,
ze zal niet de laatste zijn.

Toch dineren we nog regelmatig met haar.

Ook dit klinkt als een lugubere grap,
maar het is waar;
mijn kinderen schuiven met regelmaat
bij hun dode oma Mieke aan.

Misschien kan ik dat toelichten.

Het zit zo: Mijn schoonmoeder is Limburgs,
toch een beetje het Mexico van Nederland,
ze praten er met meer muziek in de stem,
hun eten biedt meer troost dan dat van ons
en ze vereren Maria alsof het Christendom
niet door de Heilige Vader
maar door de Heilige Moeder wordt geleid.

Iets waar ik de Limburgers
overigens geen ongelijk in geef.

Na haar dood is ze in een rieten mand gelegd
en op Natuurbegraafplaats Heidepol begraven.

En op haar verjaardag picknicken we daar.

Niet aan het graf, maar vrij letterlijk op het graf,
op haar botjes, zoals mijn zoon zegt,
die erg geïnteresseerd is in het hele ontbindingsproces.

Het leven en de dood schuiven op Heidepol
vrij naadloos in elkaar over.

Dat kan je luguber vinden,
maar wij vinden het gezellig,

Ze heeft geen grafsteen, maar een houten gedenkteken
dat wegrot en vergaat;
langzaam wordt de dodenakker teruggegeven aan de natuur,
raakt overwoekerd en wordt op den duur weer bosgebied.

Het enige wat je dan nog hebt zijn de GPS-coördinaten.

Het is wat anders dan de geur van goudbloemen
maar het principe is hetzelfde;
het is een manier om de levenden en de doden
weer tot elkaar te leiden.

9 Isoldes Liebestod

10 Freundliche Vision

11 Oma Mieke – Charon en De Kompel

Oma Mieke, afgeleid van Mia, van Maria,
kwam uit Kerkrade,
het Guadalajara van Zuid-Nederland.

Haar vader was kompel,
mijnwerker,
die elke dag vanuit de diepten naar boven kwam
als een onderaardse demon
onder het kolenstof.

Het moet daar,
diep in de Limburgse aarde,
gevoeld hebben als de hel,
donker en gevaarlijk
stinkend naar mannenzweet en mijngassen,
beducht op grauwwuur
en de stilte van de kanarie.

Zou hij daar in die hete onderwereld
de zesde cirkel van het Inferno
ooit Dante en Vergilius hebben getroffen,

of op een dag door het kolenfront in de pijler zijn gebroken
om daar veerman Charon te treffen
dobberend in zijn bootje op de Styx,
de rivier die tussen deze wereld en het schimmenrijk stroomt.

Wie daar? Zegt Charon.

Ik ben het maar, zegt de kompel.

Heb je een obool bij je?

Een obool?

Charon wordt een beetje ongeduldig.

Al eeuwenlang vervoert hij zielen naar de overkant, al eeuwenlang is de prijs hetzelfde, onaangetast door inflatie, valutakoersen of financiële crises. Een obool, altijd een obool, door de nabestaanden tussen de lippen van de overledene gelegd, om de veerman te betalen. Dat mag nu toch wel genoegzaam bekend zijn. Hij zucht.

Een munt, een gouden munt om je overtocht naar Hades te betalen.

Oh, nee, zegt de kompel, geen pleziertochtjes voor mij. Ik ben aan het werk.

Ik ook, zegt Charon, altijd aan het werk.

Nou, zegt de kompel, adieë wa dan maar.

Ja, zegt Charon, en glück auf.

Maar liever dan het Limburgse Inferno
heb ik de geesteswereld van de Mexicanen,
die weten dat, zolang er aan je gedacht wordt,
je ook na de dood nog voortleeft.

Zo wil ik, na mijn dood, als as worden uitgestrooid
zodat wanneer mijn geliefden op het strand zitten
en een boterham eten, ze bij elke zandkorrel
die tussen de kiezen knarst aan mij denken,
omdat het heel goed mogelijk is
dat ze op een stukje Jibbe kauwen.

En mocht ik, atheïst die god mist,
niet als ketter in de zesde cirkel van de hel branden,
maar door het vagevuur dwalen,
dan kunnen ze op Allerzielen voor mij bidden,
want daar is die dag oorspronkelijk voor bedoeld;

om te bidden voor de zielen die nog niet in de hemel zijn,
die nog niet zuiver genoeg zijn,
en daarom ronddwalen in het vagevuur,
het purgatorium – de louteringsplaats, de reinigingsplaats.

Overigens hebben de protestanten ook een Allerzielen,
met wat minder franje en tierelantijnen.

Bij hen heet de gedenkdag trouwens,
heel Lutheraans: TOTENSONNTAG.

Maar omdat zelfs protestanten dat een beetje ongezellig vonden,
werd de dodenzondag al snel omgedoopt tot eeuwigheidszondag,
omdat het leven niet bij de dood eindigt;
men keert altijd weer terug naar de eeuwige.

Want uiteindelijk draait het op Allerzielen
om de teruggekeerde zielen
en de wetenschap dat een afscheid nooit voor eeuwig is.

12 Allerseelen

13 Walnootbootjes

Ik ging naar Zeeland om de horizon te zien.

Dat is nodig soms,
om ongehinderd door
door mensenhand gebouwd obstakel
naar de streep tussen lucht en water te turen
en zo de honger naar verte
die soms in mij gromt
een klein beetje te stillen.

Ik weet niet of er een ziel bestaat,
wel dat je die ziel
af en toe door een Noordzeewind
schoon moet laten blazen.

Meeuwen smeten vanaf vogelhoogte oesters op de dijk kapot,
wind joeg de wolken landinwaarts
en door de speksteengroene golven ploegden containerschepen.

Ik dacht aan de walnootdoppen
die we met gesmolten was hadden gevuld,
kaarsjes voor Maria Lichtmis
die we als kleine bootjes
in een teil hadden laten dobberen

vlammetjes op een hanteerbare binnenzee
als bevattelijk fragment van het oneindige.

Ik liep langs de kustlijn en liet mijn ziel
(die dus misschien niet bestaat
maar daarom juist geschikt is om in te geloven)
door de oktoberwinden schoonblazen.

Nu zullen we weer kaarsjes aansteken,
dit keer niet om het licht te verwelkomen
maar om er afscheid van te nemen.

Tradities markeren de dagen
waarin wij ons
door het donker heen worstelen.

Ik was in Zeeland
niet alleen om de horizon te zien
maar ook om een naaste te begraven
die ik al jaren niet meer had gezien -
en nu dus nooit meer.

Hij was voor een trein gaan liggen.

Had zijn auto netjes geparkeerd
telefoon en trouwring op de bijrijdersstoel gelegd
zijn zoon geappt: zorg voor je moeder

en
nou ja

////////////////////

we zijn allemaal
walnootbootjes
naast een containerschip

we worstelen ons allemaal door het donker heen
en sommigen van ons verliezen het licht.

Bij het paalhoofd keerde ik om en kreeg ik wind mee,
ik waaide op de kracht
van een onzichtbare hand
terug naar huis.

Het begon niet te regenen
en ook de zon brak niet door.

Het bleef herfst.

14 Der Tod und das Mädchen
No. 14 in D mineur D.810), Andante con Moto 14 min

15 Vier met mij het leven!

Vier met mij het leven,
laat ons lachen om de dood,
zolang er lucht is, is er adem,
zolang er troost is, is er hoop!

En leid mij juist in de bekoring
verleid mij met of zonder god
vier bot die allerlaagste lusten
word met mij zat, word met mij zot!

Laat onze voeten wervelen
tot we dansen op de lucht
op pirouetten draaien we
tot de maan en terug!

En we zingen onze stemmen
schor in onze strot
en we knallen de champagne
open met een schot!

Laat ons stromen als het water,
laat ons waaien als de wind,
laat ons laaien als de vlammen,
laat ons kraaien als het kind!

Scheur je los uit al je kleren
laat al je ledematen vrij
en reik met mij naar de hemel
breng de sterren dichterbij!

Word met mij een ander, nieuw,
zoek mijn gloeiend lichaam op
laat de grond onder ons golven
laat ons bārsten van genot!

Laat ons drinken tot de ochtend

haar bleke stralen op ons schijnt
en drink dan door tot ook die dag
in een nieuwe nacht verdwijnt!

En dan, wanneer ik mij
kwetsbaar, naakt
naast je nestel in de slaap,
dan, wanneer mijn hart
met trage slagen slaat,
en wij nog na-
glimmen van de daad,
dan, dan weet ik dat
mijn hoop triomfeert
over de dood, omdat
ik troost gevonden heb,
gevonden in jouw schoot.

16 Und Morgen wird die Sonne wieder scheinen